№ 78 Մայիսի 13 (25) 1880 Մայիսի 13 (25) № 78

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

—

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքային ինքնավարութիւն.—Ներքին տեսութիւն. Նամակ Փոթիից. Նամակ Ղարսից. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Սովը Հայաստանի մէջ. Ալբանական խնդիրը. Նամակ Գերմանիայից.—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ.—Բանասիրական. Տխուր իրականութիւն.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

—

Գրեա հինգ թէ վեց տարի սրանից առաջ «Մշակը» խօսելով մեր քաղաքային վարչութեան գործունէութեան վրա և այն վնասի վրա որ հասցնում են մեր վաճառանոցին զանազան հարստահարողներ և չարչիներ, առաջարկում էր մի ազատ գումար գործ դնել, այն է համքարների գումարը ձկների կապալառութենից գոյացած, Թիֆլիսում մթերանոցներ հիմնելու համար։ Այդ մթերանոցների մէջ պէտք է բերվէին ամեն տեսակ գիւղական արդիւնքներ և գիւղական հասարակութիւններին յորդորելով արդիւնաբերող ընկերութիւններ կազմելու, մեր քաղաքային վարչութիւնը միջոց կը տար գիւղերին անմիջական յարաբերութիւններ ունենալ քաղաքի հետ։ Այդպիսով արգելք կը դրվէր զանազան չարչիներին թանգացնելու բնական արդիւնքները ի վնաս քաղաքիս բնակիչների և յօգուտ իրանց սեփական գրպանների։

Տարիներ անցան։ Մեր մտքի վրա ուշադրութիւն չը դարձրին։ Քաղաքային վարչութիւնը ոչ թէ միայն անհոգ մնաց, բայց այժմ ամբողջ քաղաքը լսում է որ ինքնավարութեան ղեկավարները ոչ թէ միայն ոչինչ միջոցներ չեն գործ դնում չարչիների դէմ, բայց նոյն իսկ ինքնավարութեան ղեկավարներից ոմանք իրանք էլ պարապում են զանազան աֆերներով։

Ուրեմն նրանք, որոնք հասարակութենից ահագին ռոճիկներ են ստանում, որպէս զի պաշտպանեն հասարակութեան շահերը, նրանք իրանք ընդդէմ են գործում հասարակութեան շահերին։

Մի ժամանակ, երբ քաղաքային գործերը քաղաքացիների ձեռքումն էին, քաղաքային ղեկավարների կողմից զանազան շահաւէտ աֆէրներ անելը բնական էին գտնում ամենքը։ Ո՞վ չէ յիշում քաղաքագլխի մասին, որի փեսան ինտենդանտութեան մէջ էր ծառայում և երկուսն էլ պօդրիադներ և կապալներ էին առնում ու հարստանում։ Երբ առաջինը քաղաքագլխութիւնից դուրս եկաւ, իսկ միւսը ինտենդանտութեան ծառայութիւնից, երկուսի ձեռքումն էլ երևեցան ահագին տներ, որոնք կարծես երկրից բուսան...

Այդ ամենքը բնական էին համարում, որովհետև նրանք հասարակ քաղաքացիներ էին, ինտելիգենցիային չէին պատկանում, համալսարանականներ չէին։

Բայց նոյնը չէր կարելի սպասել համալսարանականներից, բարձր ուսում ստացածներից, ինտելիգենցիային պատկանող պարոններից, որոնց ձեռքումն է այժմ մեր ինքնավարութեան ղեկը։

Այդ պատճառով, մեր կարծիքով քաղաքային Դուման պէտք է ամենամեծ խստութեամբ վերաբերվի դէպի նրանց արածները, վերաքննի նրանց դէմ ուղղված այն մեղադրանքը, որ ամբողջ քաղաքը միաբերան կրկնում է։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՓՈԹԻԻՑ

—

Ապրիլի 20-ին

Մենք՝ ներքոյ ստորագրեալներս Զատկի Յարութեան տօնի օրը բարեպատեհ համարեցինք Վանայ սովատանջ մեր արիւնակից եղբայրների և քոյրերի համար մի հանգանակութիւն անել. վասն որոյ զկնի պատարագին Մ. Տէր-Մկրտչեանցի յորդորական խօսքերից յետ գանձանակ շրջեցուցինք, որ և գոյացաւ երեսուն չորս րուբլ 10 կոպ. (34 ր. 10 կ.)։ Իսկ յետ աւարտման պատարագին կազմեցինք մի ստորագրական թերթ խմբովին մտնելով տունէ տուն և ի շնորհս Քրիստոսի սուրբ Յարութեան ստորագրութիւնից գոյացաւ երկու հարիւր վաթսուն վեց րուբլի 25 կոպ., ըն-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԽՈՒՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—

Ամեն ազգի կեանքի մէջ եղել են ճգնաժամեր, երբ օրհասական ճակատագիրը դնելով նորա բոլոր գոյութեան հարցը մի կործանիչ անդունդի ափում, յարուցել է այդ ազգի մէջ այնպիսի բարոյական ույժ և գերբնական հոգի, որ ազգի բիւրաւոր անդամներին էլ չէ բաժանել ոչինչ սովորական նախապաշարմունք՝ ո՛չ դրութեան և կոչման զանազանութիւնը, ո՛չ հասակի առաւելութիւնը և ո՛չ նաև սեռի տարբերութիւնը. ամենքը հաւասարված, ինչպէս Տիրոջ դատաստանի առաջ, միացել են մի վսեմ զգացմունքի կապով, որ ասվում է հայրենեաց սէր։

Հայրենեաց սէրը այնչափ յափշտակել է մարդկանց միտքը և սիրտը, որ նոքա էլ մոռացել են թէ ո՛վ է նոցա առաջնորդը որ տանում է թշնամեաց մեծաթիւ բանակների դէմ. մի կոյս թէ մի սպարապետ, մի մսավաճառ թէ մի ազգապետ, մի հասարակ երէց թէ մի եպիսկոպոս, մի պատանի թէ մի փորձառու զօրավար, մի վերջին գռեհիկ թէ մի արքայազն իշխան։ Հայրենեաց սիրոյ ազդեցութեան տակ էլ մարդիկ այդ չեն որոշել, այլ հաւասար եռանդով հետևել են Յովհաննէ դ'Արկին և Բօնապարտին, Մինինին և իշխան Պօժարսկիին, Կանարիսին և Իփսիլանտիին, մի տեղ մսավաճառ Կարա-Գէորգիին, միւս տեղ զօրավար Գարիբալդիին և այնպիսի առաջնորդների հրաւէրներին, որոնց շնորհիւ այսօր մնացել են շատ նոր ազգեր և անկախութիւն ստացել սերբիացիք, ղարադաղցիք, յոյները, ռումինները և նաև բուլղարները։ Մի ազգի մէջ յայտնված այդպիսի պատմական երևոյթը ամենաճարտար կերպով ասել է այդ ազգին թէ նորա ապագան չէ կարող չքանալ ոչինչ հարուածից՝ ո՛չ բռնութեան դարևոր շղթայից, ո՛չ արեան գետերից, ո՛չ հրից, ո՛չ ջրից...

Ահա այսօր հայոց ազգի մեծամասնութիւնը կանգնած է մի սոսկալի անդունդի գլխին. այդ անդունդը սովն է, որ սպառնում է խորտակել տաճկաց Հայաստանը. ինչ ենք տեսնում մենք այն ազգի մէջ, որը այնչափ վառ յոյսեր է կապում իր ապագայի վրա։ Մենք տեսնում ենք հետևեալը։ Մի կին, մի օրիորդ այնչափ ազնիւ է գտնվում, որ էլ չը կարողանալով իրան զսպել, ձեռքը մի կտոր թուղթ առած սկսում է դուռէ դուռ ընկնել և երեք միլլիօն եղբայրների կորստի անունով ողորմութիւն հաւաքել. իսկոյն դուրս է գալիս մի մեծափոր ուրեմն և պատկառելի եպիսկոպոս, որը հարցնում է արհամարհանքով իր աթոռի բարձրութիւնից. «ո՞վ է դա, ո՛վ է դորան իրաւունք տուել...»

Մի երիտասարդ, մի օրական աշխատանքով ապրող թշուառ մարդ վեր է առնում թարախը և նոյն ազնիւ նպատակով սկսում է փողոցէ փողոց թափառել, սորա, նորա առաջ կանգնել, վիզ ծռել, աղաչել, խոնարհել, իսկոյն գտնվում են մարդասէր ազաներ, որոնք հալածում են նորան նորա արած յանդուգն վարմունքի համար, և օրական հացից զրկում։ Այսօր մի լրագիր աւելի արթուն է գտնվում, աւելի սրտոտ յայտնվում և մինչև ուրիշների խօսելը, սկսում է ինքը խօսել և զգուշացնել ազգին սպառնող այս ինչ, այն ինչ աղէտների դէմ, իսկոյն դուրս են գալիս միւսները, որոնք քարոզում են բարձրաձայն, ասելով. «մի հաւատաք դորան, դորա ասածը բոլորն էլ յիմարութիւն է...» Այսօր մէկը տեսնելով իր չորս կողմը ոսկի և շռայլութիւն, իսկ մէկ թշուառ և իր սրտի մօտիկ երկրում՝ մահի տեսակներից ամենասարսափելին վառը, ամենասարսափելին և զանազան ծանր հանգամանքներից ճնշված ինքը ոչինչ չէ կարողանում ձեռնարկել, վասն որոյ դիմում է իր ընդունակ բարեկամին, խնդրելով որ նա առաջ ընկնի և բարի օրինակ տայ անտարբերներին, բայց փոխանակ խնդիրքը յարգելու, բարեկամը պատասխանում է արհամարհանքով. «էհ, բան չունես, թող ով ուզում է, նա անէ՝ ես այդպիսի բաների համար գլուխ չունեմ...» Մի ուրիշն էլ չէ համբերում, երբ տեսնում է դատապարտելի վարմունք այնպիսի սրբակրօն հայրերի կողմից, որոնք պարտաւոր են օրինակ լինել ամենքին. սկսում է բողոքել, գործ և հաշիւ պահանջել ազգի համար ժողոված, բայց ծածկած փողերը յետ ուզել, իսկոյն լսվում են ձայներ. «քեզ ո՛վ է դատաւոր ուղարկել մեր գլխին, որ մեզնից հաշիւ ես պահանջում...»

Վերջապէս հերթը հասնում է հայ ուսանողներին, որոնց թիւը հարիւրներով է հաշվում Ղազանի, Խարկովի, Կիևի, Օդեսայի համալսարաններից սկսած մինչև Մոսկվայի, Պետերբուրգի և Դորպատի բարձրագոյն ճեմարանները։ Դուրս է գալիս մի անկեղծ մարդ, որը ասում է նոցա. «պարոններ, ախր ամօթ է, երբ ամեն հայ քիչ թէ շատ ճանաչում է իր պարտաւորութիւնը և ձեռքից եկածը անում, մինչդեռ դուք ոչինչ չէք անում, ոչինչ չէք ճանաչում։ Ձեզնից ո՛չ փող են ուզում, ո՛չ հաց. ձեզ խնդրում են միայն որ ամսական ձեր պարապ ժամերից հէնց մինը նուիրէք այն գործին, որի համար դուք ամենքից աւելի ընդունակ պիտի լինէք. եթէ չէք կարող ծանօթացնել օտարներին հայ գրականութեան և հայ ազգի հետ, ինչպէս հարկն է, գոնէ աշխատեցէք հասկացողութիւն տալ օտար պուբլիցիստներին հայ լրագրութեան վրա, թարգմանելով գոնէ այն աղէտալի անցքերը, որ պատահում են այժմ թիւրքաց Հայաստանում, դարևոր և անցեալ պատերազմների սոսկալի բանակատեղում և փոխադարձ աւերմանց դաշտում... Աշխատեցէք այդպիսով հասկացնել, որ շատերի վրա կայ մի անփոխարինելի բարոյական պարտաւորութիւն՝ օգնել այն ազգին, որի անունը դեռ ևս արհամարհանքով է յիշվում նոցա լեզվում... Աշխատեցէք պրօպագանդա անել և գրաւել դէպի հայերը ամեն ազգի, ամեն մարդու համակրութիւնը, երբ հայ անունը մինչև հիմայ յայտնի է եղել միայն ինչպէս զզուանքի, ստորութեան և ատելութեան համանուն...»

Բայց ինչ էք կարծում. այս տեսակ իրաւացի խնդիրք, փոխանակ յարգվելու, փոխանակ ուշքի առնվելու, միայն զայրոյթ և բողոք է յարուցանում, վասն որոյ փոխանակ գործ սկսելու, ազգային հարցի մէջ միութիւն կազմելու, շատերը միայն երեխայական դէմօնստրացիաներ են կատարում և սպառնալիք ուղարկում արդարախօս մարդու դէմ, որին ուզում են հաւատացնել, թէ իրանք ուրիշ մարդիկ են, քան թէ նոքա, որոնք արդէն ակադեմիական նշաններով և դիպլոմներով ձիու նախիրի պէս թափառում են Թիֆլիսի փողոցներում և զաւակները ցրված կամ պարահանդէսներ են կառավարում, կամ գլուխները թղթախաղի մէջ լուսացնում... Երբ դէմօնստրացիա անողները ներկայումս չեն կատարում այն, ինչ կարող են կատարել, ապա ինչ իրաւունքով են նոքա հաստատում թէ չեն նման իրանց նախորդներին, ինչ երեսով են նոքա բողոքում և բողոքի տակ անունները ստորագրում։

Եթէ հայ ուսանողները պատճառ են բերում իրանց զբաղված լինելը, մէկը հարցնի թէ ո՞ր մարդն է աշխարհում իրան անգործ համարողը. անգործները միայն գերեզմանատանն են պառկած...

Ահա այսպիսի երևոյթներ են, որ տրորում են մարդու սիրտը, երբ նա մտքամոլոր ուզում է երբեմն մխիթարել իրան իր ազգի ապագայի յոյսով. այդ ժամանակ մի օրհասական գաղտնի ձայն նորան ասում է. «ողորմելի մարդ, ինչ տեղերն ես միտքդ տարածում. չես տեսնում ինչպէս են կատարում իրանց պարտաւորութիւնը նոքա, որոնք տեսնելով ազգի բոլոր ապագան մի սև խորխորատի ծայրին, միայն ծիծաղում են և լուռ իրանց վայելչութեան վրա մտածում...» Այդ ժամանակ է միայն մարդ տեսնում թէ ինչ տխուր իրականութեան մէջ է ապրում...

Գր. Նիկողոսեան